

teksthæfte har den schweiziske korthistoriker, professor Georges Grosjean, på tysk givet en oversigt over kortets historie. Endvidere findes i hæftet en tysk oversættelse af de af kortets forskellige tekstafsnit, som er affattet på catalansk.

Det smukt kolorerede catalanske atlas var oprindelig fordelt på 6 pergamentark 69×49 cm, senere delt op i 12 dele 69×25 cm. Deraf udgør 4 almen kosmografi (de to hovedsagelig astronomiske og astrologiske oplysninger) og de øvrige 8 dele fremstiller det egentlige atlas, som lader sig opdele i 4 vestlige og 4 østlige afsnit. De 4 vestlige afsnit omfatter hovedsagelig Middelhavsregionen, samt Europas og Afrikas tilstødende områder, disse blade fremtræder som en overmåde smuk portolan. Gengivelsen af Europa kan identificeres med op til 90%. De 4 østlige blade omfattende Persien, Indien, Arabien, Ceylon, Kina og Sumatra afviger væsentligt fra portolanformen, og identificering er svær, ja for de fleste områders vedkommende umulig.

Af de bevarede ældste egentlige søkort, portolaner, stammer de første fra omkring 1300. De har rimeligvis udviklet sig fra rejseforskrifterne, peripluserne, i takt med søfartens udvikling. En udvikling, der stod i forbindelse med korstogene og pilgrimsrejserne samt den kraftige handels ekspansion, som i disse århundreder fandt sted i Middelhavsområdet. Nogle forskere mener, at de europæiske portolaner opstod i 1200-tallet, andre, at der ligger en lang evolutionsperiode forud for de kendte eksemplarer fra omkring 1300-tallet, fordi den tekniske udformning allerede da er af høj kvalitet. En tredje gruppe formoder, at oprindelsen kan føres tilbage til araberne. Karakteristisk for portolanerne er, at kun den kystnære topografi interesserer og ses gengivet, samt de indtegnede kompas- eller vindrosen, hvis udstrålende linier de søfarende kunne anvende ved sætning af kursen. Kortene er håndtegnede og i reglen afbildet på pergament. De er næsten alle af samme størrelse og orienteret mod nord. Farveladen anvendes livligt og med stor virtuositet, især for de yngres vedkommende.

Indlandstopografien er der sjældent gjort meget ud af. Indsatte vignetter af bjør, våbenskjolde og bannere er tit fremhævet ved pålægning af guld og sølv. Portolanens målestok varierer tit fra område til område. Mens Middelhavsområdet er forbløffende godt gengivet,

svinder nøjagtigheden proportionalt med afstanden fra dette. Det foreliggende materiale lader formode, at søfolk og kartografer fra det nordlige Italien spillede en dominerende rolle for portolanens udvikling omkring det 13. århundrede. De vigtigste byer var: Genua, Venezia og Ancona. Kortene herfra danner en speciel gruppe kendetegnet ved, at de i omfang kun medtager det vestlige Europa og Middelhavsområdet.

Omkring første halvdel af 1300-tallet tager den catalanske skole tæten. Mallorca bliver hovedsæde; her havde adskillige af indbyggerne kendskab til den righoldige arabiske astronomiske og nautiske litteratur, og de var i stand til at læse den. Modsat de italienske portolaner har de catalanske mere karakter af verdenskort og således også det nys udgivne catalanske atlas 1375. Datidens forskellige rejser, eksempelvis Marco Polos, sætter deres præg på kortene, hvilket afføder en rigere indlandstopografi. Det berømteste kort fra denne skole er Det catalanske Atlas 1375, der nu befinder sig i Bibliothèque Nationale, Paris. Ophavsmanden er en af Balearernes talrige jødiske flygtninge, kartografen Abraham Cresques, hvis søn forøvrigt i 1427 blev kaldt til Portugal for at undervise Henrik Søfarerens »piloter« i navigation. Kortet udførtes for kong Peter af Aragonien, som ca. 1380 skænkede det til den franske konge. Næsten upåagtet overlevede kortet i århundreder, før forskere i 1800-tallet begyndte at interessere sig for dette mesterværk.

Danmarksgengivelsen på Det catalanske Atlas tåler ikke sammenligning med gengivelsen af Middelhavslandene. Deri er der intet mærkeligt; thi det sydlige Europas indbyggere havde næppe noget større maritimt samkvem med Danmark og derfor intet behov for detaljerede kort over danske farvande. Afbildningen adskiller sig tydeligt fra Ptolemaios's Danmarksgengivelse; Sjælland er således henlagt til en position nordøst for Jylland, og i type viser det tilbage til en af de ældste eksisterende portolaner, nemlig Angellino Dalortos fra 1338. Sammen med andre portolaner repræsenterer de en og samme type, der bygger på samme kilde.

Ib Rønne Kejlbø

Diercke Weltatlas

Gesamtarb. und kartographische Leitung: Ferd. Mayer. 26.-28. Aufl. der Neubearb. Westermann Verlag, Braunschweig, 1977. 200 s., kort, register, 30 cm.

I nybearbejdningen fra 1974, der allerede er kommet i 28 oplag, påkalder især de talrige tematiske kort sig opmærksomheden. Atlasset har altid haft sin styrke i udvalget og udførelsen af bikort, og på dette felt er der sket både udvidelser og detailforbedringer. Til de første hører kortet over Nordsøens olie- og gasforekomster samt eksempler på satellitkort, til de sidste de mange land-use kort. Konsekvensen i signaturvalg og målestokforhold, f.eks. bykortene, er gennemført og understreger anvendeligheden af dette fremragende undervisningsmiddel, der også har en styrke i den jævnlige ajourføring af fysiske og politiske kort. Danmark er noget perifert behandlet. Når Stockholm- og Osloområdet er afbildet, kunne Øresundsregionen passende have fået et kort. Desuden er det store grænsningsområde i Midtjylland aldeles misvisende, og som en mindre lapsus er Billund kommet til at ligge ved Esbjerg. Blandt de mange tyske og udenlandske medarbejdere savnes da også en dansk.

Ruth Helkiær Jensen

A. Robinson, R. Sale & J. Morrison: Elements of Cartography.

4. ed. John Wiley & Sons, New York 1978. 448 s., talr. ill., 24 cm. 12,50 Pund. Ud over ændringer i typografi og reproduktion har 4. udgave beholdt bogens oprindelige tilsnit med kapitler om kortprojektioner, skalaproblemer, databehandling og typer af kortsymboler. Alt dog med de modifikationer, som moderne teknik har bidraget med fra remote sensing i indsamlingsfasen til computerbearbejdning og farveteknik i fremstillingsfasen. Mange figurer er gengangere, det kan give deres indhold et forældet præg, men de er stadig udmærkede som typer. Databehandlingen er mere dybtgående og generalisationsproblemet er taget op. De sidste 100 sider har nok større interesse for teknikere end for geografer.

Ruth Helkiær Jensen

H.J. Steward: Cartographic generalisation.

Some concepts and explanation (Cartographica no. 10), York University, Toronto 1974. 77 s., 23 cm., 4,- dollars.

L. Guelke (ed.): The nature of cartographic communication.

(Cartographica no. 19), York University Toronto 1977. 147 s., 5,- dollars.

O. Wasteson, B. Rystedt & D.R.F.

Taylor: Computer cartography in Sweden. (Cartographica no. 20), York University, Toronto 1977. 114 s., 5,- dollars.

Blandt afbildningstyper indtager kortet en særstilling. Det kan læses uden forklarende tekst, når man kender sproget, og det kan anvendes deskriptivt, som resultat af videnskabeligt arbejde og som udgangsmateriale for studier. Disse 3 numre af tidsskriftet Cartographica er repræsentative for de problemer og opgaver, der knytter sig til kortlægning: principperne for udvælgelse og generalisation, begreberne subjektivitet og objektivitet samt kartografisk kommunikation, herunder måske navnlig problemerne omkring tolkningen af kartografisk information. Betyder det f.eks. noget om den, der udarbejder kortet har forståelse af afhængighedsforhold på jordoverfladen? Endelig behandler bind 20 computerkortenes anvendelse i konkrete, svenske samfundsopgaver som by- og trafikplanlægning og den totale arealanvendelse.

Ruth Helkiær Jensen

J.M. Broek & J.W. Webb: A Geography of Mankind.

3. ed. McGraw-Hill Book Comp., New York 1978.

493 s., talr. kartogrammer og fotos, 24 cm., DM 40,40.

I denne nye udgave af en velkendt lærebog er teksten ført ajour og noget strammet, idet sidetallet er reduceret med 80 — øvrige udstyr uforandret. Kartogrammerne er talrige, instruktive, giver mange gode eksempler, men er overvejende identiske med tidligere udgaves. De er nydeligt udført med en yndig grøn-tone skala i 5 trin (hvortil hvidt og sort) — sikkert vanskelige at fotokopiere. Det noble præg skæmmes nogle steder af kludder i signaturforklaringen, herved ombyttes f.eks. ét sted plovbrug med kvægbrug som vises som havebrug m.m., et andet sted ombyttes »developed» lande med »underdeveloped, upper group». Der er mange referencer til overvejende amerikansk litteratur og altfor få tabeller. Der er tale om en meget traditionel og altomfattende begynderbog i kulturgeografi til anvendelse på et amerikansk universitet. Teksten er ikke særligt dybtgående, selv om der er mange gode eksempler.

Henning Mørch

Harm J. de Blij: Geography, Regions and Concepts.

2. udg. Wiley and Sons, New York 1978.

593 s., talr. ill., 24 cm. 10,75 Pund.

Hovedprincippet fra 1. udgave (anmeldt i Geografisk Tidsskrift bd. 71), at præsentere geografiske teorier og begreber i regional sammenhæng, er bevaret. En fornyelse er en overordnet deling i I- og U-lande, samt de indledende globale oversigter. Den moderne opsætning med terminologi og forklaringer i særlige »kasser» uden for teksten og specialartikler på farvet papir må formodes at have en vis pædagogisk effekt.

Ruth Helkiær Jensen

A.N. Strahler & A.H. Strahler: Modern physical geography.

John Wiley & Sons, New York 1978. 502 s., talr. ill., 28 cm., 10,60/19,35 Pund.

Den lidt ændrede titel på Strahlers Physical Geography skyldes ifølge forfatterne, at der her er tale om en nyskabelse og ikke en revision. De første 9 kapitler om kortprojektioner samt meteorologi og klima virker dog klassiske, men med forbedret illustrationsstof. Fornyelsen kommer med jord-vandbalancen, der videreføres i kapitler om pedologi og biogeografi. Geomorfologi og geologi medtager nye teorier og afsluttende bringes den fysiske geografis bidrag til en global regionalisering, der kan danne grundlag for forståelsen af udnyttelsessystemer.

Ruth Helkiær Jensen

A.N. Strahler & A.H. Strahler: Elements of physical geography.

En gennemillustreret bearbejdelse af forfatterens større værker til brug for undervisning i gymnasier og på kortere kurser. Lay out og figurudvalg er meget tiltalende og »appetitvækkende».

Ruth Helkiær Jensen

Johs. Humlum: Kulturgeografi 2.

8. udgave af Kulturgeografisk Atlas 2, tekstbind 2. Gyldendalske Boghandel, København 1978, 568 s., talr. ill., 26 cm. Både i omfang og spredning er denne uundværlige håndbog nu næsten at betragte som en opslagsbog eller et leksikon, men hvis dette havde været forfatterens ønske, ville den nok have været mere systematisk i sin opbygning. Som den nu foreligger, er visse emner klart prioriteret meget højt, andre rangerer lavt. Energi-råstoffer og energi optager 208 sider, mens kapitlet Politisk Geografi væsentligst indskrænker sig til grænsesystematisk og lidt om kolonivældets afvikling. Også emnet udenrigshandel er kortfattet,

men bilagt med et stort tabelmateriale fra udvalgte lande.

Fremstillingen er naturligvis ajourført i så høj grad, det er muligt i en trykt bog, og stikordregisteret meget righoldigt. Det vil dog være et tilfælde, hvis man finder ud af, at der er afsnit om flytyper og bilharziose (ingen andre sygdomme, f.eks. malaria og miljesygdomme, omtales).

Ruth Helkiær Jensen

J.G. Sauschkin: Studien zu Geschichte und Methodologie der geographischen Wissenschaft.

VEB Hermann Haack, Gotha/Leipzig 1978. 277 s., 21 cm., M 29,-.

Bogen er en offentliggørelse af en forelæsningsrække, som forfatteren har holdt ved Moskvas universitet. Som titlen antyder, omfatter den geografis historie, en analyse af dens nuværende status og en metodologisk prognose. Den tidlige historie er åbenbart fælles gods, men når vi kommer op mod vor tid får fremstillingen en overvægt mod østlig, specielt russisk geografis udvikling og filosofiske baggrund. Det er en naturlig følge af bogens sigte, og forfatteren bebrejder — med rette måske — at dybtgående vestlige arbejder som f.eks. Harveys ingen steder henviser til denne baggrund. Et vægtigt kapitel behandler dog de forskellige nyere skoler i Vesten med viden og i visse henseender med anerkendelse (Isard, Sauer), men må konkludere, at sovjetgeografien fører en kamp mod den »borgerlige» geografi og herunder søger samarbejde med »progressive geografer i de kapitalistiske lande». Moskva-kongressen tillægges stor betydning i denne proces.

Ruth Helkiær Jensen

P. Sedlacek (hrsg.): Regionalisierungsverfahren.

Wege der Forschung 195. Wissenschaftliche Buchgesellschaft, Darmstadt 1978. 452 s., fig., 20 cm.

En tysksproget antologi, der samler tidligere offentliggjorte afhandlinger, dels af teoretisk art, dels konkrete løsninger. Til de første hører klassikere af f.eks. Berry, Grigg, Johnston og Dacey. De gamle problemer kommer vel ikke nærmere deres løsning. Er en region en virkelig enhed eller en hjælpekonstruktion? Kan man definere regionsgrænser eller er rummet et kontinuum? Men man kan give udgiveren ret, når han i sin indledende artikel fastslår, at regionalisering under